

Leslie Haddon: A gyerekek és a mobil média¹

A mobil média újdonsága

A mobil média fogalma tágran értelmezve nem új. Emlékszem, az 1960-as évek elején vasárnap esténként az autó hátsó ülésén ülve tranzisztoros rádión hallgattam a Rádió Luxemburgot némi rágcsálnivalóval és limonádéval felszerelve, amíg a szüleim egy szórakozóhelyen ültek a nagynénémekkel. A mobil médiát a szülők már akkor is nyilvánvalóan arra használták, hogy lekössék vele a gyerekek figyelmét. Később jelentek meg a hordozható magnók, a walkmanek, majd a hordozható játékok, dvd-lejátszók és a különböző számítógépes platformok, mint a laptop vagy az iPad, nem beszélve az egyre több, mobiltelefonon elérhető új lehetőségről, a mobiltelefonos tévzés terjedéséről (erről bővebben: Green & Haddon, 2009).

Érdeemes tudatában lenni annak, hogy a mobil média fokozatosan alakult ki, hiszen a sokszor elhangzó – a jelenlegi generáció újfajta médiaélményeiről szóló – állítással ellentétben valójában az ezzel kapcsolatos szokások hosszú ideje formálódnak (a szülőkkel és más felnőttekkel folytatott alkudozás eredményeképpen), a gyerekek és a fiatalok korábbi generációiban is folyamatosan jelen vannak.

Több képernyőidő

A mobil média vitathatatlanul egyre nagyobb teret foglal el a kutatási témák között, leginkább a mobil- illetve most már okostelefonok mint platformok sokféle használati lehetősége miatt, konkrétan az internet és a különböző appok elérésében játszott szerepük szempontjából.

A fenti történeti visszatekintés azonban rámutat arra, hogy a gyerekek esetében a mobil média szélesebb szerepet kap, mint pusztán az online világhoz való kapcsolódás eszköze.

A mobil média terjeszkedése vezethet például ahhoz, hogy nő a gyerekek képernyő előtt töltött ideje, és itt most kifejezetten a kis képernyőről beszélünk. Ez a tendencia vizsgálható annak a régóta jelen lévő aggodalomnak (amely a szülők részéről is megjelenik) a kontextusában, hogy a gyerekek túl sok időt töltenek a képernyő (elsősorban a tévé) előtt, és hogy hogyan lehetne ezt egyensúlyba hozni a gyerekek életében a többi tevékenységgel. (Winn, 1977 a tévéről; Turkle, 1984, a számítógépekről). Vagy gondoljunk a szülők negatív reakciójára akkor, amikor a gyerekek visszavonulnak a képernyő mögé ahelyett, hogy részt vennének a körülöttük zajló eseményekben, amit a szüleik szerint tenniük kéne. Ahogy azonban egy gyerek megfogalmazta: a média mögé történő visszavonulás lehet stratégia is „*ha olyan helyen vagy, ahol nem szeretnél lenni*” (Haddon & Vincent, 2009, 44. o.) A modern mobileszközök minden eddiginél könnyebb elérhetősége erősíti ezt a nyomást, vagy legalábbis látványosabbá teszi szülők és gyerekek eltérő nézőpontját.

A mobil média szabályozása

Egy másik általános téma a mobil média használatának különböző szintjei. Ez megjelenhet a szülői közvetítés szintjén: tekintettel arra, hogy a gyerektől ellopott mobiltelefon kérdése már téma, vajon milyen szabályokat vezetnek be a szülők, amikor a gyerekek sokkal értékesebb eszközökkel (okostelefonnal, tablettel) a zsebükben jelennek meg különböző nyilvános helyeken? És hogyan használják ezeket az eszközöket (mennyire diszkréten, a feltűnő használattal esetleg irigységet keltve társaikban)? Ráadásul figyelembe kell venni az IKT-eszközök használatára vonatkozó társasági vagy akár intézményi szabályokat is, ahogy erre egy a kora walkman-használatról szóló tanulmány is (du Gay, 1997) rávilágított, vagy a mobiltelefonok éttermi (Ling, 1997), közlekedési (Ito, 2005) és iskolai (Haddon & Vincent, 2009) használatáról szóló tanulmányok teszik, különös

---

1 Mobile media and children. Leslie Haddon, *Mobile Media and Communication*, 2013 1:89

tekintettel a fényképezőgép-funkcióra (Green & Haddon, 2009). Hogyan fejlődik tehát a mobil média minden eddiginél multifunkcionálisabb platformjaival kapcsolatban a szabályozás rendje?
Egyre több lehetőség közül választani

Eközben a mobil média a gyerekeket is egyre több kihívás, választási lehetőség elé állítja: sms vagy azonnali üzenetküldés (instant messaging, IM), kis képernyős készüléket venni, vagy várni, amíg a nagyobb is elérhető lesz, az okostelefon kameráját vagy digitális fényképezőgépet használni, és így tovább (Green & Haddon, 2009). Természetesen adódik a kérdés, hogy milyen körülmények között, mit, hogyan használnak a gyerekek. Ez ismét ahhoz a tágabb kérdéskörhöz vezet, hogyan kezelik a gyerekek ezt a komplexitást, a lehetőségek ekkora tárházát, és valóban megtárgyalják-e egymás között – mondjuk olyasmit, hogy mikor társadalmilag elfogadott, vagyis *kül*, vagy technológiai szempontból a legkifinomultabb megoldás egyik vagy másik lehetőséget választani. Milyen társas készségek szükségesek ehhez, és hogyan lehet ezeket elsajátítani? Milyen életkorban, milyen kontextusban és hogyan merülnek föl a fenti társadalmi formák a gyerekek között?

Időérzések

Ha kissé más szempontból nézzük ezt a „tárházat”, érdemes megemlíteni egy tanulmányt, amely a felnőttek időkezelésével foglalkozik szubjektív időérzékük szempontjából, különösen azzal, hogy gyakran nyomás alatt vagy az idő szorításában érzik magukat (Southerton, 2003). Egy magyarázat szerint azért erősödik ez az érzés, mert az emberek egyre több és (fragmentált) tevékenységet próbálnak elvégezni ugyanannyi idő alatt. Vitathatatlan, hogy az IKT - eszközök, különösen a hordozhatóak, még inkább elősegítik ezt a folyamatot. (Eriksen, 2001; Kingma & Boersma, 2002) – Jegyezzük meg itt, hogy a mobiltelefon eredeti célja a holtidő kitöltése volt (Perry, O’Hara, Sellen, Brown, & Harper, 2001). Feltehetnénk ehhez kapcsolódó kérdéseket a gyerekek is. Néha kétségkívül az unalmas időszakok kitöltésére használják (például hosszú autóutakon) (Haddon & Vincent, 2009), vagy „lazításra” (Boyd, 2010), és néha ámulunk azon, mennyi mindent képesek egyszerre csinálni (multitasking). De még mindig maradnak kérdéseink a gyerekek általános időérzékelésével kapcsolatban – a gyermekkor is sietősebb lett-e, és milyen szerepet játszanak ebben a mobil médiaeszközök?

Szülői felügyelet

A gyerekekkel kapcsolatos nagyon fontos kutatási szempont a felnőttekkel, elsősorban a szülőkkel való viszony, az anyagi illetve egyéb megkötések dimenziójában (mint például az előbb említett mobilhasználat). Egy másik problémakör, amely a szakirodalomban megjelenik a gyerekek és IKT-eszközök témakörében, a szülő – gyerek interakciók, ezen belül az, hogyan kezelik vagy „mediálják” a szülők gyermekeik technológia- és médiahasználati gyakorlatát. (Kirwil, Garmendia, Garitonandia, & Martinez, 2009). Ennek egy szála az a megállapítás, hogy a szülőknek egyre nehezebb (fizikailag) kontrollálni gyerekeik médiahasználatát, mivel ez (legalábbis a világ számos pontján) kifejezetten egyedül, a hálószoza magányában végzett tevékenység (l. Bovill & Livingstone, 2001). De az ilyesfajta felügyelet talán még nehezebbé vált a hordozható média megjelenésével. Eredetileg ezt a gyerekek mobilhasználatára kezdte, beleértve az sms-ezést, ami lehetővé teszi, hogy a gyerekek szüleik jelenlétében, mégis ellenőrzésük nélkül élhessék saját társadalmi életüket (Ling, 2004.) Ez a gyerekek szemszögéből nézve kétségtelenül több magánéletet jelent. Ha mindezt azonban az egyre növekvő okostelefon-használatra vetítjük, nem csak a szülők (és más felnőttek) orra előtt végezhető tevékenységek száma nő, hanem az is kérdés, milyen tartalmakhoz férnek hozzá (pl. pornó), illetve hogyan kommunikálnak a többiekkel (pl. internetes zaklatás) (Livingstone & Haddon, 2009).

A gyermekkor és a felnőttkor normái

Ha ezt a témát is tágabb kontextusba szeretnénk helyezni, a következő problémákat érdemes megfontolni. Az egyik természetesen az IKT-eszközökkel szembeni aggodalmak története (Critcher, 2008), amely könnyen kiterjeszhető a mobil médiára (pl. a képernyő előtt töltött idő növekedése, l. fent). De a gyermekkor szociológiájának új kutatásai arra a problémára tesznek érzékennyé, hogy a gyermek (és a szülő) „jelensége” társadalmi konstrukció, amely kultúrától függően, illetve az idők során is változhat (pl. James & Prout, 1997). Egy konkrét példa: ahogy a gyerekek egyre fiatalabb korban kapnak mobiltelefont, úgy jelenik meg kutatásokban és a szülők ambivalens hozzáállásában is az, hogy tulajdonképpen hány éves korban is helyes elkezdni a mobilhasználatot (Ling & Helmersen, 2000). Ma ugyanez a kérdés fölmerülhet úgy, hogy milyen életkorban válik a gyerek annyira önállóvá és felelősségteljessé, hogy saját okostelefont, notebookot vagy tabletet kapjon. Egy másik példa: a szülőknek szóló, a gyerekek médiahasználatának ellenőrzésére vonatkozó tanácsokat meg kell-e változtatni, ha a mobileszközök terjedésével a médiahasználat nyomán követése sokkal nehezebbé vált? Mi mindenben kell a szülőnek tájékozottnak lennie? Nem csak abban, hogy mi mindent csinálhatnak a gyerekek online, de abban is, hogy mire jók a különböző appok?

A tágabb társadalmi változások kontextusa

Fentebb megállapítottuk, hogy a szülőnek döntéseket kell hoznia, hogyan reagál a gyerek mobilmedia-használatára, de mindennek háttérében a gyermekkorral kapcsolatos társadalmi változások állnak, amelyeknek csak egy eleme az IKT-használat változása. Például a szülőknél (a nyugati társadalmakban) akkor merül fel az igény, hogy mobiltelefont adjanak gyermeküknek, amikor a gyerek rendszeresen (fizikailag) mobillá válik, különórákra jár, vagy a barátait látogatja meg (Haddon, 2004). Ez rengeteg új logisztikai kihívást jelent, például annak megszervezését, hogy érte kell menni autóval, ehhez pedig hasznos a mobiltelefon. Ugyanebben a kontextusban érdemes megemlíteni, hogy az okostelefonok számtalan vonzó tulajdonsággal rendelkeznek: például ha a gyerekek utaznia kell, használhatja a GPS-t, így nem téved el, megnézheti a menetrendet online, illetve a már említett módon kitöltheti a holtidőt. Másrészt a hagyományos családmódel megváltozásával a gyerekek több önállóságot és bizalmat kapnak (Williams & Williams, 2005, Haddon, 2012). Ha mindez igaz, akkor általánosságban megváltozhat a mobilmedia-használat szülői felügyelete, mivel a hagyományos megközelítések, mint a fizikai kontroll, egyre nehezebbé válnak, az elektronikus eszközök pedig, mint a szűrés vagy a megfigyelés, a gyerek és a szülő közötti bizalmi kapcsolat ellenében hathatnak.

Kultúrák közötti különbségek

A kultúrák közti különbséget számtalan példán be lehet mutatni. Habár nagyon sok országban foglalnak el az IKT-eszközök jelentős helyet az otthonokban, ez nem mindenütt van így; az otthon nem minden országban elsődleges szocializációs terep a gyerekek számára (Ito, 2005, Japánról). Így a szabadtéri életmódot előnyben részesítő kultúrák esetében a mobilmedia-használat is egy kissé más jelentést kap. Egy másik, korábban már említett téma a közösségi terekben történő mobilhasználat szabályozása – ez is erősen kultúrafüggő. Ezek a különbségek azonban általánosan is igazak lehetnek a mobilmedia-használatra. Például olyan társadalmakban, ahol a gyerekekre nagy nyomás nehezedik (pl. India, Kína, a ford.), hogy minél több időt töltsenek az iskolapadban, többet tanuljanak, ott a szülők számára a mobileszközök pusztán figyelemelterelésnek minősülhetnek.

A mobil eszközök megszelídítése és a kortársak szerepe

Ha a szülő és gyerek közötti erőviszony jelenti a gyermekkor egyik meghatározó sajátosságát, akkor a kortársakkal való viszony a másik, különösen nagyobb gyerekek esetében. A kortársakkal való szoros kapcsolat, úgy tűnik, szintén társadalmi konvenció, amelyet elsősorban az oktatási intézmények alakítanak ki, ahol életkor szerinti csoportokba járnak a gyerekek, és nincs lehetőség az idősebbekkel való szorosabb kapcsolat kialakítására. Az ezt a jelenséget bemutató kutatók egyenesen „intézményesített gettósításról” beszélnek (Boyd, 2010, Ito, 2010).

A mobil média-használat kutatásának figyelembe kell vennie a kortárs csoport befolyását, hogy a technológia domesztikációját (azt a folyamatot, ahogy az új technológiák, készülékek integrálódnak a háztartásokba, „házasítják”, „megszelídítik” őket, *a ford.*) vizsgálni tudja (Haddon, 2004). Melyek a divatos eszközök és gyakorlatok a kortársak között – milyen módon csatlakoznak a közösségi médiára, hogy bővítsék saját profiljukat és megismerjék másokét, vagyis tartalmat töltsenek föl és le (l. Mascheroni és mások, 2011)? És hogyan helyezik el magukat a fiatalok ezen közösségi normák között?

A gyerekek is különbözőek

Végül, ha fentebb kiemeltük, mi az, ami közös a különböző kultúrákban, érdemes azt a szempontot is figyelembe vennünk, hogy az egyes gyerekek is különböznek egymástól. Ebben a vonatkozásban a „digitális bennszülöttek” (Prensky, 2001) és a „netgeneráció” (Tapscott, 2008) fogalma éppen olyan félrevezető, mint ahogy a 60-as években „a fiatalok kultúrájáról” beszéltek; egységesebbnek mutatva azt, mint amilyen valójában. A gyerekek nem, életkor, szociális háttér és nemzetiség szempontjából különböznek egymástól, ezek a szempontok mind befolyásolják viselkedésüket. Ezenfelül, ha a gyerekek között meglévő digitális szakadék szempontjából nézzük (Livingstone & Helsper, 2007), bármilyen szempontból előnyben vannak-e azok a gyerekek, akik rendelkeznek valamiféle mobil médiaeszközzel? A másik irányból nézve pedig a gyerekek különböző szintű technológiai készségekkel és motivációval rendelkeznek (Holmes, 2011), szemben azzal a digitálisan teljesen kompetens, minden új technológiát boldogan fogadó és ösztönösen használó gyerekekről szóló rózsás képpel. Ennélfogva alaposabb kutatásra van szükség annak vizsgálatára, hogy a különböző gyerekek hogyan találják meg saját útjukat a mobil média által kínált sokféle új lehetőség között.

Irodalom

- Bovill, M., & Livingstone, S. (2001). *Bedroom culture and the privatization of media use*. In S. Livingstone, & M. Bovill (Eds.), *Children and their changing media environment: A European comparative study* (pp.179–200). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- boyd, D. (2010). *Friendship*. In Ito, et al. (Eds.), *Hanging out, messing around and geeking out: Kids living and learning with new media* (pp.79–116). Cambridge, MA: MIT Press.
- Critcher, C. (2008). *Making waves: Historical aspects of public debates about children and the media*. In K. Drotner, & S. Livingstone (Eds.), *The international handbook of children, media and culture*(pp.91–104). London, UK: Sage.
- Du Gay, P., Hall, S., Janes, L., Mackay, H., & Negus, K. (1997) *Doing cultural studies. The story of the Sony Walkman*. London, UK: Sage.
- Eriksen, T. (2001). *Tyranny of the moment. Fast and slow times in the information age*. London,

UK: Pluto Press.

Green, N., & Haddon, L. (2009). *Mobile communications. An introduction to new media*. Oxford, UK: Berg.

Haddon, L. (2004). *Information and communication technologies in everyday life: A concise introduction and research guide*. Oxford, UK: Berg.

Haddon, L. (2012). *Parental mediation of internet use: Evaluating family relationships*. In E. Loos, L. Haddon, & E. Mante-Meijer (Eds.),

Generational use of new media (pp.13–30). Aldershot, UK: Ashgate.

Haddon, L., & Vincent, J. (2009). *Children's broadening use of mobile phones*. In G. Goggin, & L. Hjorth (Eds.), *Mobile technologies: From telecommunications to media*. (pp.37–49). London, UK: Routledge.

Holmes, J. (2011). *Cyberkids or divided generations? Characterising young people's internet use in the UK with generic, continuum or typological models*. *New Media and Society*, 13 (7), 1104–1122.

Ito, M. (2005). *Mobile phones, Japanese youth and the replacement of social contact*. In R. Ling, & P. Pedersen (Eds.), *Mobile communications: Renegotiation of the social sphere*(pp.131–148).

London, UK: Springer.

James, A., & Prout, A. (Eds.) (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of children*. London, UK: Falmer Press.

Kingma, S., & Boersma, K. (2002). *No time to spare: Time and technology*. *Time & Society*, 11 (2/3), 353–357.

Kirwil, L., Garmendia, M., Garitonandia, C., & Martinez, G-M. (2009). *Parental mediation*. In S. Livingstone, & L. Haddon (Eds.), *Kids online: Opportunities and risks for children* (pp.199–216). Bristol, UK: Policy Press.

Ling, R. (1997). "One can talk about common manners!" *The use of mobile telephones in inappropriate situations*. In L. Haddon (Ed.), *Communications on the move: The experience of mobile telephony in the 1990s* (pp.73–96) COST248 Report. Farsta, Sweden: Telia.

Ling, R. (2004) *The mobile connection. The cell phone's impact on society*. San Francisco, CA: Morgan Kaufmann.

Ling, R., & Haddon, L. (2008). *Children, youth and the mobile phone*. In K. Dortner, & S. Livingstone (Eds.), *International handbook of children, media and culture*(pp.137–51). London, UK: Sage.

Ling, R., & Helmersen, P. (2000) "It must be Necessary, it has to cover a need": *The adoption of mobile telephony among pre-adolescents and adolescents*. Paper presented at the seminar Sosiale Konsekvenser av Mobiltelefoni, organized by Telenor, Oslo.

Livingstone, S., & Haddon, L. (Eds.) (2009).

Kids online: Opportunities and risks for children. Bristol, UK: Policy Press.

Livingstone, S., & Helsper, E. (2007). *Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide*. *New Media & Society*, 9 (4), 671–696.

Mascheroni, G., Pasquali, F., Scifo, B., Sfardini, A., Stefanelli, M., & Vittadini, N. (2011). *Young Italians' crossmedia cultures*. In L. Haddon (Ed.), *The contemporary internet: National and cross-national comparative European studies* (31–54). Berlin, Germany: Peter Lang